

STANISŁAW SARNICKI, *ANNALES* – A CANTEMIRIAN BIBLIOGRAPHICAL SOURCE

Dr. Florentina NICOLAE
nicolae_flori@yahoo.com
University *Ovidius* Constantza

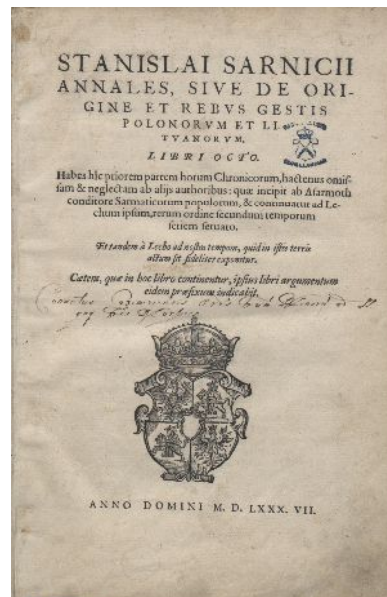
Abstract:

In writing his historical works, Dimitrie Cantemir used an impressive number of bibliographical sources, most of them written in Latin and Greek. One of the most important sources used in *Historia Moldo-Vlachica* and its Romanian version *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor* is represented by *Annales sive de origine et rebus gestis Polonorum et Lithuanorum libri octo* by the Polish historian Stanisław Sarnicki. Cantemir critically takes over the information, which he disputes most often using bibliography-based reasons. The quotation or the paraphrase is interrupted by Cantemir's personal observations, which have more passion and, at times, subjectivism in the Romanian work.

Key-words:

Translation, quotation, paraphrase,
Romans, Wallachians.

This study aims to discuss the relationships between Dimitrie Cantemir's works *Historia Moldo-Vlachica* and *Hronicul a vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor*¹ and one of its major bibliographical sources, the work of the Polish historian Stanisław Sarnicki, *Annales sive de origine et rebus gestis Polonorum et Lithuanorum libri octo*, published at Cracovia, in 1587. Taking into account the Cantemir's worksheets in both his writings, the style of quotation and paraphrase, we notice the insertion of the personal note of the Romanian translator/ commentator. *Historia Moldo-Vlachica* is, as a matter of fact, "the core"

¹ For these two works, we will use the abbreviations HMV, respectively HVR.

of the *Hronic*, representing "between 3/5 and 2/3 of the final length"² of the Romanian version. As bibliographical source, Sarnicki's source appears in *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae (A Description of Moldavia)*, too, but to a lesser extent.

Stanisław Sarnicki's work represents a source frequently used by Cantemir, even if he does not agree with the statements of the Polish historian; he notes and criticizes them with the skill of a modern researcher. The majority of the elements taken over from Sarnicki's *Annals* are accompanied by Cantemir's comments, softened in HVM: *utrum invidia, an ignorantia duce* – "împins fie de pizmă, fie de neștiință" (I, 8, 25); *aliam videtur induere opinionis larvam* – "el pare să-și pună masca altei păreri" (I, 9, 26); *silet tamen quae et qualia sint alia documenta* – "dar trece sub tăcere care și de ce fel ar fi acele documente"³ (I, 9, 28) etc. In HVR, the author uses a much tougher tone, frequently doubled by irony. Here are some examples regarding the verbs that he uses to characterize the Polish author: *îngaimă* (III Proleg., XI, 93), *uitând* (III Proleg., XI, 94 și 101), *nădește* (III Proleg., XI, 100), *scornește* (III Proleg., XV, 127), *greșește* (III Proleg., XVI, 135) etc.

To Cantemir's indignation, Sarnicki is of the opinion that Romanians (called by him *Valachi*) speak a language of Italian origin, taken over from the Genoese who had settled at Chilia. He makes a truthful note of the respective quotation in HVM I, 9, 31 and in HVR III, Proleg., 102. The Romanian translation is not made using the original material of the Polish writer, but from HVM, the proof being the mentioning of the parenthetical observations of the Latin version. However, the place name *Vicinia (sic)* was not taken over: *a Genuensibus Italis, qui ad ostia Danubii consederant in Vicinia* (HVM) – *de la italiianii ghenovezi carii la gurile Dunării (...) să fie ședzut* (HVR).

Not knowing how to find the exact location of this place name – a problem which has not been solved up to today -, Cantemir gives it up, but keeps the statement, which is considered accurate enough, *la gurile Dunării*.

In comparison with Sarnicki's original, the noun *poveste* is introduced in the Romanian version:

*... cuius rei tres rationes non contemnendas habent -
La aceasă poveste, dzice, trii socoteale aduc, nu de
lepădat.*

² Dan Slușanschi, *Introduction to Dimitrie Cantemir, Opere complete*, IX, Tom I, 1983, p. 14.

³ The translation of the Latin examples belongs to Professor Dan Slușanschi. Vide *ed. cit.*, pp. 177, 181, 183.

Communications

This has as a counterpart the collocation *poveștile lui Sarniție*⁴, in Cantemir's comment for the respective quotation, with the purpose of defending the hesitations often expressed towards Sarnicki's statements and observations, Cantemir seeing the Polish writer as a logician not a historian.

The Romanian author takes over from Sarnicki the false information, according to which Trajan chased the native Dacians and repopulated the new province with veteran colonists in the Roman army:

„Bellum, inquit Lib(ro) 3, C(apite) 6, Diurpanicum (h(oc) e(st) Decebalicum, sive Dacicum) cum sedecim annis durasset, ad extremum tandem debilitari incepit et sub Traiano finitum est.” Et ibidem inferius: „Potitus victoria Traianus, ob perennem memoriam rei bene gestae triginta columnas, ut essent veluti termini et gades imperii, in Istrum iniecit, expulit magna ex parte veteres colonos ex Dacia, illectusque soli fertilitate, veteranis suis eam attribuit, hoc nimirum consilio, ut essent velut antemurale et propugnaculum contra ulteriores Sarmatas utque celerius et magis expedite <a> legionibus, quae ad tutandos fines Mysiae erant, iuventur, et ipsi vicissim, re ita exigente, regiones illas iu<v>are possint. Pontem admirando opere et impensis magnis per Istri vastam amplitudinem excitat non procul a Nicopoli; per eam occasionem proditum est memoriae ab historicis, quod Valachi initium sui dominatus in illis oris eiecerint.”

(HMV, I, 7, 23-24)⁵

„Războiul, dzice, Deurpanic (adică a lui Decheval cu romanii), după ce stătusă 16 ani, pre urmă și sfârșit au luat”; apoi puțin mai gios: „Dobândind, dzice, Traian biruința, pentru vecinica pomenirea lucrului bine purtat, 30 de stâlpi, carii să fie semnele și hotarale împărățiii, supt Traian începându-să a să slăbi, până mai în Dunăre au aruncat; după aceia mai multă parte de lăcuiorii cei vechi din Dachia izgonind, și plăcându-i bișugul locului, slujitorilor celor bătrâni o au împărțit, cu acesta sfat: adică să fie ca un zid pus înainte pentru apărarea împotriva celor mai dinlotru

⁴ The Latin version of the Polish name, Sarnicius, becomes, in the Romanian version, *Sarniție*. In medieval Latin, the groups *ci* and *ti* were pronounced the same, *tsi*: cf. Ana – Cristina Halichias, 1996, p. 57.

⁵ The quote is resumed, almost identically and with the same errors, at II, 2, 55.

sarmati și pentru ca mai în grabă și mai pre lesne, când s-ar tâmpla vreo nevoie, cești din Dachia slujitori, celor ce păziia Misia, așijderea cestor din Dachia, cei din Misia, la vreme să poată da ajutoriu. Pod lucru de minune și cu mari cheltuiiale peste lată lățimea Dunării au rădicat, nu departe de la Nicopolis, unde sfântul Pavel au propoveduit; și cu aceeaș pricină au rămas de să pomenește pe la istorici, precum românii temeliia stăpânirii lor pe acele locuri să fie aruncat". (HVR, III. Proleg., XVI, 138).

In comparison with Sarnicki's original text, Cantemir's writing features a few morphological errors⁶: *legionibus, qui* (Sarnickii) *vs a legionibus, quae* (Cantemir), *possent* (Sarnicki) *vs possint* (Cantemir). Besides these, we have also registered a lexical error: *legiones illas* (Sarnicki) *vs regiones illas* (Cantemir). This mistake does not appear in the corresponding text in HVR. Even if only a paraphrase, the translation expresses precisely the meaning in the bibliographical source.

Commenting on the bridge built by Trajan across the Danube, Sarnicki localizes it near Nicopole: *non procul a Nicopoli, ubi quondam Paulus Apostolatu fungebatur* (ed. 1587, p. 88). In HMV I, 7, 24, the quotation is fragmentary, with no reference to Saint Paul, resumed however in HMV, II, 2, 55, where the complement in the Ablative case *Apostolatu* is transformed into the apposition in the Nominativ *Apostolus: non procul a Nicopoli, ubi quondam Paulus Apostolus fungebatur*. The translation of this version is used in HVR, III Proleg., XVI, 138: *nu departe de Nicopolis, unde Sfântul Pavel au propoveduit*.

The information is debated on both in HMV, as well as in HVR, in a more subjective manner in the Romanian version:

Fallitur Sarni<c>ius Polonus, qui putat esse eam, divi Pauli praedicatione in Sacris claram, cum ea sit in Graecia, ... longe antiquior ista. (HMV, II, 2, 54).

Aceștiia îi dzic proștii Nicopoe, iar Sarniție, cu mare necunoștința gheografilor, gândește să fie Nicopolis, la carea Sfântul Pavel, precum cu propovedanie „Evanghelii” să fie mârș, „Faptele Apostolilor” mărturisesc; ce greșește, că Nicopolis la carea au mers Sfântul Pavel iaste altă cetate cu acestași nume în Greția, aproape de hotarăle Machedonii. (HVR, III Proleg., XVI, 135).

⁶ Vide edition 1973, notes 72, 73, p.174.

Communications

Convinced that Aurelian withdrew from Dacia, not only the army, but also the entire colonizing population, Cantemir does not agree with Sarnicki, for whom the withdrawal involved only the Roman legions:

Et quamquam illas legiones Italicas, quas Traianus in Daciam olim introduxerat, Aurelianus postea reduxit, tamen coloni et alii qui oeconomiam iam auspicati erant istic remanserunt, qui linguam Slavonicam corruerunt usu linguae latinae introducto qua Valachi corrupte hactenus utuntur.

(Sarnicki, ed. 1587, book 4, p. 132).

Cantemir takes over this quotation in HMV⁷, I, 14, 47, respectively II, 6, 70. In HVR, the information is used in paraphrases in which the author inserts personal observations, with exegetic roles:

Sarniție, Cartea 4, Cap.5

Ce să vinim la cuvintele lui: „Avrelian, dzice, macar că acele leghioane italienești pre carile Traian odânăoară în Dachia le băgase înapoi li-au scos, însă colonii (ca cum am dzice tărării cei mai proști) și carii grijea casii purta, acoloși au rămas, carii cu deprinderea graiului lătinesc au stricat limba cea slovenească cu carea și acmu valahii să slujesc. (HVR, III. Proleg., XV, 127).

Sarniție, Cartea 4, Cap.5

... iară alaltă prostime (pre carii Sarniție îi numește purtători de grijea caselor) toată sau mai la munți, sau la locuri în dos să să fie tras, și tot în Dachia să fie rămas. (HVR, Prevorovire, 212).

Sarniție, Cartea 4, capul de pre urmă

... și macar că acele legheoane de la Italia pre carile Traian odânăoară în Dachia le adusesse, iar Avrelian mai pre urmă târdziu iarăși le întorsese: însă carii grijea casii purta, și slobodzenii carii de pământ să apucasă, acoloși (în Dachia) au rămas, carii cu limba cea lătinească au stricat cea slovenească, cu carea români și până astăzi să slujesc. (HVR, III, II, 24).

In Book 3, chapter 15, of Sarnicki' *Annals*, Cantemir uses an information regarding the crushing victory of Emperor Claudius Gothicus against the Scythes.

⁷ Including a few accidental slips, mentioned by the editor: *ed. cit.*, notes 20, 22, p. 210; notes 41, 43, 44, p. 258.

Diversité et Identité Culturelle en Europe

At Deus qui sacrilegis est fuitque semper infensus, amplius illam eorum insolentiam coniunctam cum avaritia non tulit Claudium namque ut cum copiis eis obviam iret concitavit, qui cum numerosiore exercitum haberet (trecentis enim fere millibus constabat) eos consequutus partim caedit, partim capit, classesque eorum dissipat, et navium at duo millia alias mergit, alias ad deditionem cogit. Fuit hoc proelium ad flumen Tyram, quem Nistrum vocamus, fere in conspectu Dianae ipsorum et templi Taurici, quod forsitan spoliis ditare cogitarant. Quanto in metu et trepidatione tum fuerint Romani, detexit eorum gaudium incredibile in quod eruperunt, cum de Claudii successu et vitoria reportata audissent. Viventem enim adhuc praeconio admodum favorabili ad eum modum ornarunt: Claudii Auguste, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus senator, tu princeps.

(Sarnicki, ed. 1587, book 3, p. 113)

In HMV, the text of the Polish author is mentioned as a paraphrase, and in HVR, as a quote. Actually, in both works there is a shortened paraphrase of the original Latin:

Claudius ad flum(en) Tyram in conspectu Dianae ipsorum et Templi Taurici Scythas profligavit et duo millia navium cepit et submergit, cui Senatus scripsit: „Claudii Auguste, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus senator, tu princeps” etc., ex Sarnicio, Lib(ro) 3, C(apite) 15. (HMV, II, 3, 61)
Din carea, poate fi, luând Sarniție, într-acesta chip dzice: „Clavdie la apa Nistrului împotriva capiștii Dianii, care iaste împotriva Crâmului, pe schiți au bătut și 2000 de corăbii li-au luat și li-au înecat; pentru care vitejie și izbândă i-au scris senatul: Clavdie Auguste, tu ne ești frate, tu părinte, tu priiatin, tu bun senator, tu stăpân.” (HVR, I, XIV, 208).

Sarnicki localizes the fight on the bank of the Nistru: *Fuit hoc proelium ad flumen Tyram, quem Nistrum vocamus*. In HMV, Cantemir notes down only the Latin place name, in HVR, the Romanian one: *ad flumen Tyram*, respectively *la apa Nistrului*. He works in the same manner for the next geographical references. Sarnicki states the

Communications

following: *ferē in conspectu Dianae ipsorum et templi Taurici*. The information is taken over as such in HMV, but in HVR there appears the updated name of a peninsula, Taurica, accessible to Romanian readers: *împotriva capiștii Dianii, carea iaste împotriva Crâmului*. The collocation *Scythas profligavit*, in HMV, is absent in the text of the Polish author, but it appears translated in the Romanian version: *pe sciți au bătut*. In the description of the homage to the Emperor by the Roman Senate, Cantemir blends quotes with paraphrases. If in HMV he makes a dry remark *cui Senatus scripsit*, the version in HVR is closer to the bibliographical source: *pentru care vitejie și izbândă i-au scris senatul*. Thus, the Romanian text combines Sarnicki's original, with the version in HMV, taking into account the fact that the Polish author did not use the verb *scripsit*, but *ornarunt*. Therefore, in the writing of this fragment in HVR, Cantemir had access to Sarnicki's text, and he also used his own work in Latin, HMV.

Conclusions

The work *Annales* of the Polish author *Stanisław Sarnicki* is a historical source frequently used by Cantemir in *Historia Moldo-Vlachica* and *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor*. Even if considered a controversial source, because of the arguments based on reasoning, instead of historical sources, Sarnicki's work is quoted and paraphrased out of an acute feeling of scientific objectivism, assumed by Cantemir in all his historical writings. Unfortunately, the author makes references to the book and the chapter, ignoring the mentioning of the page, which makes more difficult the process of identification of the edition used. Taking into account the references to the chapter, we could state that the *princeps* edition of Sarnicki's, published in 1587, is *not* the one consulted by Cantemir.

On the other hand, analyzing the processing of the information in the Romanian version, HVR, we noticed that the Romanian author is, sometimes tempted by subjectivism, commenting ironically on Sarnicki's reasoning. Also, the Romanian text is much richer in personal observation, the translation cannot be made automatically in HMV or in Sarnicki's work. In writing HVR, Cantemir uses the Latin version, as well as his bibliographical notes, in a permanent process of improving the quality of the historical commentary.

BIBLIOGRAPHY

Sources:

- CANTEMIR, Dimitrie, 1983, *De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus și Historia Moldo-Vlachica*. Prefață de Virgil Cândea. Ediție critică, traducere, introducere, note și indici de Dan Slușanschi, in: *Opere complete*, Vol. IX, Tomul I, Editura Academiei Române, București.
- CANTEMIR, Dimitrie, 1999, *Hronicul vechimei a Romano - Moldo - Vlahilor*. Vol. I-II. Ediție îngrijită, studiu introductiv, glosar și indici de Stela Toma, Editura Minerva, București.
- DEMETRII CANTEMIRII PRINCIPIS MOLDAVIAE, 2006, *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*. Ediție critică întocmită de Dan Slușanschi, Institutul Cultural Român, București.
- STANISLAI SARNICII, 1587, *Annales sive de origine et rebus gestis Polonorum et Lithuanorum libri octo*, Cracovia.

Références:

- BERZA, Mihai, 1974, "Activitatea istoriografică a lui Dimitrie Cantemir", in „300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir”, București: Editura Academiei Române.
- HALICHIAS, Ana – Cristina, 1996, "Din nou despre editarea textelor latine de cancelarie", in: *Hrisovul*, Serie nouă, Tom II, București, pp. 55-65.
- PETROVICI, Emil, 1953, "Limba lui Dimitrie Cantemir", în: *Limba Română*, nr. 6, București, pp. 8-15.
- MOLDOVANU, Dragoș, 1997, *Dimitrie Cantemir între Orient și Occident. Studiu de stilistică comparată*, București: Editura Fundației Culturale Române.
- PETROVICI, Emil, 1953, „Limba lui Dimitrie Cantemir”, in: *Limba Română*, 6, București.